

Pole elektryczne

9/15

Andrzej Kapanowski
<http://users.uj.edu.pl/~ufkapano/>

WFAIS, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

2019

Elektromagnetyzm

- Oddziaływanie elektromagnetyczne jest jednym z czterech podstawowych oddziaływań w przyrodzie. Dominuje ono w wielu zjawiskach fizycznych, oraz w chemii i biologii.
- **Elektromagnetyzm** nazywamy naukę o zjawiskach elektrycznych i magnetycznych. Do roku 1820 (odkrycie Oersteda) dziedziny elektryczności i magnetyzmu były rozwijane niezależnie. Podstawowymi równaniami elektromagnetyzmu są **równania Maxwella**.
- **Elektrostatyka** zajmuje się oddziaływaniami zachodzącymi za pośrednictwem pola elektrycznego, które jest wytwarzane przez ładunki niezmiennie w czasie i pozostające w spoczynku.

Ładunek elektryczny

- **Ładunek elektryczny** jest właściwością cząstek elementarnych, z których składają się wszystkie ciała. Ładunek jest wielkością fizyczną, ale nie jest substancją. Ładunki zawsze związane są z ciałami fizycznymi.
- Istnieją dwa rodzaje ładunku: **ładunek dodatni** i **ładunek ujemny** (konwencja Benjamina Franklina). Ciała fizyczne zwykle są **elektrycznie obojętne**, czyli wypadkowy ładunek wynosi zero. Jeżeli ciało ma niezerowy ładunek wypadkowy to mówimy, że jest **naładowane** lub **naelektryzowane**.
- Ładunki elektryczne o takich samych znakach odpychają się, a ładunki elektryczne o przeciwnych znakach się przyciągają.

Elektryzowanie ciał

Elektryzowanie ciał to proces przekazywania im ładunku elektrycznego (dodatniego lub ujemnego). Wyróżniamy trzy sposoby elektryzowania ciał:

- elektryzowanie przez pocieranie (tarcie),
- elektryzowanie przez dotyk,
- elektryzowanie przez indukcję elektrostatyczną.

Skwantowanie ładunku

- Natura ładunku jest ziarnista, kwantowa. Każdy ładunek q , dodatni lub ujemny, można zapisać w postaci

$$q = ne, \quad n = \pm 1, \pm 2, \pm 3, \dots \quad (1)$$

gdzie $e = 1.60 \cdot 10^{-19} \text{ C}$ to **ładunek elementarny**.

- Ze względów praktycznych (dokładność pomiarów) jednostką ładunku w układzie SI jest jeden **kulomb**, $1 \text{ C} = 1 \text{ A} \cdot 1 \text{ s}$.
- Ładunek punktowy** jest to punkt geometryczny obdarzony różnym od zera ładunkiem elektrycznym. Jest to twór abstrakcyjny, wygodny model używany w fizyce.

Zachowanie ładunku elektrycznego

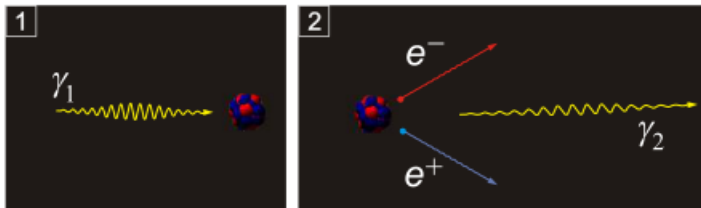
Zasada zachowania ładunku elektrycznego

Sumaryczny ładunek układu odosobnionego jest wielkością stałą.

Jest to jedno z podstawowych praw przyrody, potwierdzonych doświadczalnie. Przykłady: anihilacja elektronu i pozytonu, kreacja pary elektronu i pozytonu.

Ładunki cząstek: elektron $-e$, proton $+e$, neutron 0 .

Kreacja pary elektronu i pozytonu

Kreacja pary elektronu i pozytonu przez rzeczywisty foton w silnym polu elektrycznym jądra atomowego.

Prawo Coulomba (1785)

Jeżeli dwa ładunki punktowe q_1 i q_2 znajdują się w odległości r od siebie, to siła elektrostatyczna przyciągania lub odpychania między nimi ma wartość

$$F_e = k \frac{q_1 q_2}{r^2}, \quad (2)$$

gdzie k jest stałą.

Ze względów historycznych i ze względu na prostszą postać pewnych równań stałą k zapisujemy jako

$$k = \frac{1}{4\pi\epsilon_0} = 8.99 \cdot 10^9 \frac{N \cdot m^2}{C^2}, \quad (3)$$

gdzie $\epsilon_0 = 8.85 \cdot 10^{-12} C^2/(N \cdot m^2)$ jest **przenikalnością elektryczną próżni**.

Siły elektrostatyczne

- Warto zauważyć podobieństwo prawa Coulomba do wzoru Newtona na siłę grawitacyjną.
- Jeżeli oddziałujących ładunków jest więcej niż dwa, to siłę wypadkową działającą na dany ładunek znajdujemy korzystając z **zasady superpozycji**.
- Jednorodnie naładowana powłoka kulista przyciąga lub odpycha ładunek punktowy tak, jakby cały ładunek powłoki był skupiony w jej środku.
- Jeżeli ładunek punktowy znajduje się wewnątrz jednorodnie naładowanej powłoki kulistej, to wypadkowa siła elektrostatyczna działająca na ten ładunek jest równa zeru.

Właściwości elektryczne materii

- Ze względu na właściwości elektryczne substancje dzielą się na przewodniki, półprzewodniki i izolatory (dielektryki).
- W **przewodnikach** (np. metalach) elektrony mogą poruszać się swobodnie.
- W **izolatorach** (np. szkło, plastik) nie ma ładunków, które mogą poruszać się swobodnie.
- **Półprzewodniki** (np. german, krzem) to materiały pośrednie pomiędzy przewodnikami i izolatorami. Mają ogromne zastosowanie w układach elektronicznych.
- **Nadprzewodniki** to materiały, które w niskich temperaturach wykazują brak oporu przy przepływie w nich ładunku elektrycznego.

Pole elektryczne

- Podobnie jak w przypadku grawitacji, lepszy opis oddziaływania ładunków elektrycznych uzyskujemy korzystając z opisu polowego. Jest to jedyny poprawny opis w przypadku ładunków poruszających się.
- Pole elektryczne (elektrostatyczne) jest to przestrzeń, w której na ładunki elektryczne działają siły elektrostatyczne.
- Natężenie pola elektrycznego jest to wektor

$$\vec{E} = \frac{\vec{F}_e}{q_0}, \quad (4)$$

gdzie \vec{F}_e to siła elektrostatyczna działająca na dodatni ładunek próbny umieszczony w przestrzeni.

Pole elektryczne

- Jednostką natężenia pola elektrycznego w układzie SI jest niuton na kulomb, 1N/C .
- Pole elektryczne istnieje niezależnie od ładunku próbnego q_0 , który występuje w definicji. Zakładamy jedynie, że obecność ładunku próbnego nie wpływa na rozkład ładunku w przestrzeni i stąd nie zmienia się natężenie definiowanego pola elektrycznego.
- Pole elektryczne przedstawia się graficznie za pomocą linii pola elektrycznego lub powierzchni ekwipotencjalnych. Linie pola wychodzą od ładunku dodatniego (gdzie się zaczynają) i są skierowane ku ładunkowi ujemnemu (gdzie się kończą).

Pole elektryczne ładunku punkowego

- Jeżeli pole elektryczne wytwarza ładunek punktowy q , to z prawa Coulomba siła działająca na dodatni ładunek próbny q_0 , umieszczony w odległości r od q , wynosi

$$F_e = k \frac{qq_0}{r^2}, \quad (5)$$

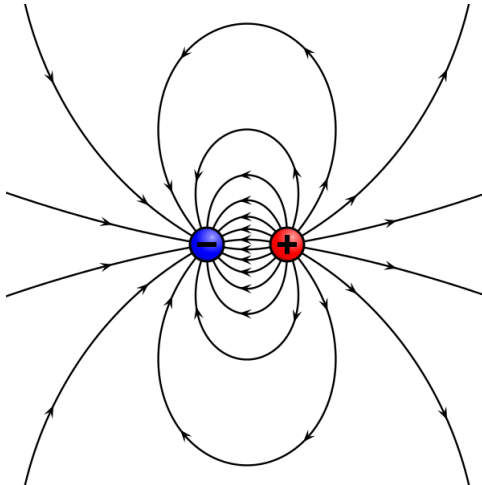
- Natężenie pola elektrycznego wynosi

$$E = \frac{F_e}{q_0} = k \frac{q}{r^2} = \frac{1}{4\pi\epsilon_0} \frac{q}{r^2}. \quad (6)$$

- Jeżeli ładunek próbny q_0 umieścimy w polu dwóch ładunków punktowych q_1 i q_2 , to wypadkowe natężenie pola elektrycznego obliczamy następująco

$$\vec{E} = \frac{\vec{F}_0}{q_0} = \frac{\vec{F}_{01}}{q_0} + \frac{\vec{F}_{02}}{q_0} = \vec{E}_1 + \vec{E}_2. \quad (7)$$

Dipol elektryczny

Pole elektryczne dipola elektrycznego

- **Dipolem elektrycznym** nazywamy układ dwóch ładunków punktowych $+q$ i $-q$, umieszczonych w odległości d od siebie. **Ośią dipola** nazywamy prostą przechodzącą przez oba ładunki.
- Natężenie pola elektrycznego na osi dipola (oś z)

$$E = E_{(+)} - E_{(-)} = \frac{kq}{(z - d/2)^2} - \frac{kq}{(z + d/2)^2}. \quad (8)$$

- W dużej odległości od dipola ($d \ll z$)

$$E = \frac{2kqd}{z^3} = \frac{2kp}{z^3}, \quad (9)$$

gdzie $\vec{p} = q\vec{d}$ jest **momentem dipolowym elektrycznym** dipola. Wektory \vec{d} i \vec{p} są skierowane od ładunku ujemnego do dodatniego.

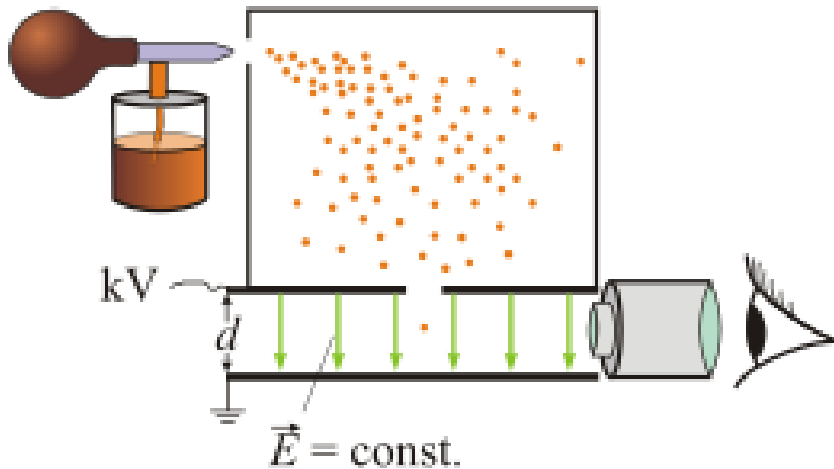
Ładunek punktowy w polu elektrycznym

- Rozważmy ładunek punktowy q o masie m w jednorodnym polu elektrycznym **zewnętrznym** \vec{E} (pole to nie uwzględnia pola wytworzonego przez sam ładunek punktowy).
- Siła elektrostatyczna $\vec{F}_e = q\vec{E}$.
- Z II zasady dynamiki Newtona $\vec{F}_e = m\vec{a}$.
- Otrzymujemy ruch ze stałym przyspieszeniem

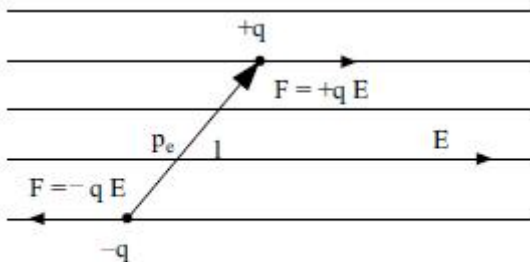
$$\vec{a} = \frac{q}{m}\vec{E}. \quad (10)$$

- Pomiar ładunku elementarnego przez R. A. Millikana (Nobel 1923).

Doświadczenie Millikana

Dipol w polu elektrycznym

Dipol w polu elektrycznym o natężeniu \vec{E}

Dipol w polu elektrycznym

- Rozważmy dipol elektryczny o momencie dipolowym $p = qd$ w jednorodnym polu elektrycznym \vec{E} .
- Siła elektrostatyczna działająca na każdy z końców dipola wynosi $F_e = qE$. Wypadkowa siła równa się zero, ale powstaje niezerowy moment siły M względem środka masy dipola

$$M = F_e x \sin \theta + F_e (d - x) \sin \theta = F_e d \sin \theta = pE \sin \theta, \quad (11)$$

$$\vec{M} = \vec{p} \times \vec{E}. \quad (12)$$

- Energia potencjalna dipola względem położenia, w którym dipol jest prostopadły do pola \vec{E}

$$E_p(\theta) = -\vec{p} \cdot \vec{E} = -pE \cos \theta. \quad (13)$$

Dipol w polu elektrycznym

- Rozważmy dipol tworzony przez ładunki $+e$ i $-e$, znajdujące się w odległości $d = 0.1nm = 10^{-10}m$.
- Moment dipolowy $p = ed = 1.6 \cdot 10^{-29} Cm$.
- Obliczamy pracę jaką trzeba wykonać, aby obrócić dipol o 180° w polu elektrycznym $E = 1.5 \cdot 10^4 N/C$

$$W = E_p(180^\circ) - E_p(0) = 2pE = 4.8 \cdot 10^{-25} J, \quad (14)$$

$$W = 3 \cdot 10^{-6} eV, \quad 1eV = 1.6 \cdot 10^{-19} J. \quad (15)$$

Energia termiczna dla $T = 300K$ wynosi
 $k_B T = 2.6 \cdot 10^{-2} eV$.

- Obojętna cząsteczka wody (H_2O) w stanie gazowym ma elektryczny moment dipolowy $p = 6.2 \cdot 10^{-30} Cm$.

Strumień (natężenia) pola elektrycznego

- Rozważmy mały płaski element powierzchni ΔS w polu elektrycznym \vec{E} . Elementowi powierzchni przyporządkowujemy wektor $\Delta\vec{S}$ prostopadły do powierzchni, o wartości równej polu powierzchni elementu (rozdzielamy górną i dolną stronę elementu powierzchni).
- Strumień natężenia pola elektrycznego przenikającego przez element powierzchni $\Delta\vec{S}$ określamy jako

$$\Delta\Phi_E = \vec{E} \cdot \Delta\vec{S}. \quad (16)$$

- Dla dużej powierzchni, strumień natężenia pola elektrycznego obliczamy jako całkę po elementach powierzchni

$$\Phi_E = \int \vec{E} \cdot d\vec{S}. \quad (17)$$

Prawo Gaussa

Strumień natężenia pola elektrycznego przez dowolną powierzchnię zamkniętą równy jest ładunkowi zawartemu wewnątrz tej powierzchni podzielonemu przez przenikalność elektryczną ośrodka otaczającego ładunki.

$$\Phi_E = \frac{q}{\epsilon_0} \quad (\text{dla ładunków w próżni}). \quad (18)$$

W praktyce korzystamy z prawa Gaussa, jeżeli potrafimy uwzględnić szczególną symetrię rozważanego zagadnienia.

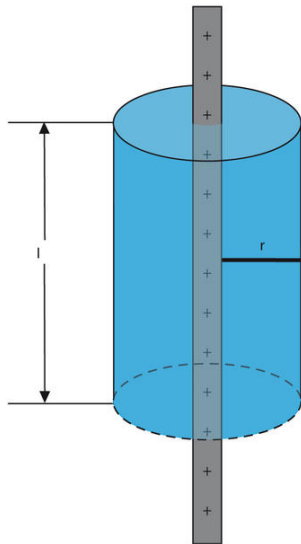
Prawo Gaussa a prawo Coulomba

- Prawo Gaussa jest podstawowym prawem elektrostatyki. Prawo Coulomba jest jego szczególnym przypadkiem.
- Rozważmy ładunek punktowy w pustej przestrzeni. Jako powierzchnię Gaussa wybieramy sferę o promieniu r , w której środku znajduje się ładunek punktowy.
- Ze względu na symetrię problemu natężenie pola elektrycznego będzie w każdym punkcie sfery prostopadłe do niej i równe co do wartości.

$$\Phi_E = \int E dS = E \int dS = E 4\pi r^2 = \frac{q}{\epsilon_0}. \quad (19)$$

$$E = \frac{q}{4\pi\epsilon_0 r^2}. \quad (20)$$

Pole elektryczne naładowanego pręta

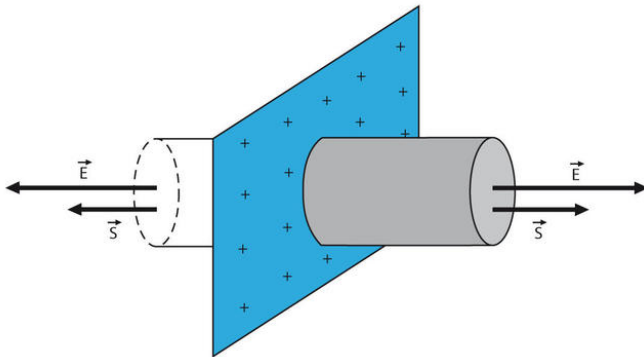
Pole elektryczne naładowanego pręta

- Rozważmy nieskończenie długi walcowy pręt **nieprzewodzący**, naładowany jednorodnie dodatnio z gęstością liniową λ .
- Zagadnienie ma symetrię walcową, więc za powierzchnię Gaussa wybieramy powierzchnię walca o promieniu r i wysokości h . Walec jest współosiowy z prętem.
- Ze względu na symetrię problemu natężenie pola elektrycznego będzie miało kierunek radialny, będzie skierowane na zewnątrz i będzie równe co do wartości w punktach równo oddalonych od pręta. Strumień elektryczny przenikający przez denka jest równy zero.

$$\Phi_E = \int E dS = E \int dS = E 2\pi r h = \frac{\lambda h}{\epsilon_0}. \quad (21)$$

$$E = \frac{\lambda}{2\pi\epsilon_0 r}. \quad (22)$$

Pole elektryczne naładowanej płyty

Pole elektryczne naładowanej płyty

- Rozważmy nieskończoną płaską i cienką **nieprzewodzącą** płytę, naładowaną jednorodnie dodatnio z gęstością powierzchniową σ .
- Zagadnienie ma symetrię płaszczyznową, więc za powierzchnię Gaussa wybieramy powierzchnię walca przecinającego płytę prostopadłe.
- Z symetrii zagadnienia wynika, że natężenie pola elektrycznego będzie prostopadłe do płyty i skierowane od płyty na zewnątrz.

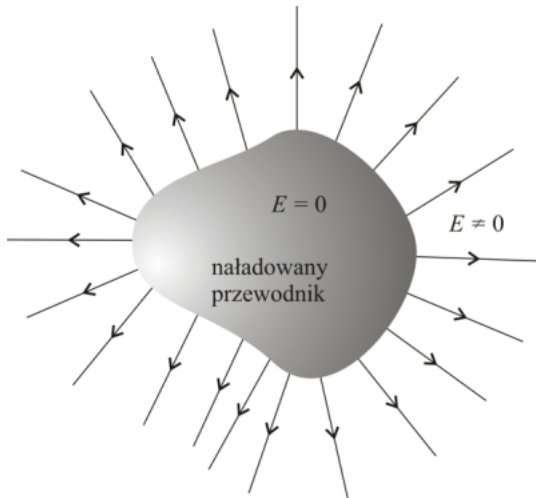
$$\Phi_E = \int E dS = 2ES = \frac{\sigma S}{\epsilon_0}. \quad (23)$$

$$E = \frac{\sigma}{2\epsilon_0}. \quad (24)$$

Izolowany przewodnik naładowany

- Jeżeli nadmiarowy ładunek zostaje umieszczony na izolowanym przewodniku, to ten ładunek przesuwa się całkowicie **na powierzchnię przewodnika**. We wnętrzu przewodnika nie ma żadnego nadmiarowego ładunku.
- Natężenie pola elektrycznego wewnątrz przewodnika musi być równe zero. Jeżeli pojawi się niezerowe pole, to swobodne elektrony przewodnictwa zaczynają się poruszać w tym polu i rozmieszczają się w taki sposób, aby wypadkowe pole było równe zero [klatka Faradaya].
- Korzystając z prawa Gaussa można określić natężenie pola elektrycznego **tuż przy powierzchni przewodnika**. Jest ono prostopadłe do powierzchni przewodnika i ma wartość $E = \sigma/\epsilon_0$, gdzie σ jest lokalną gęstością powierzchniową ładunku na powierzchni przewodnika.

Izolowany przewodnik naładowany

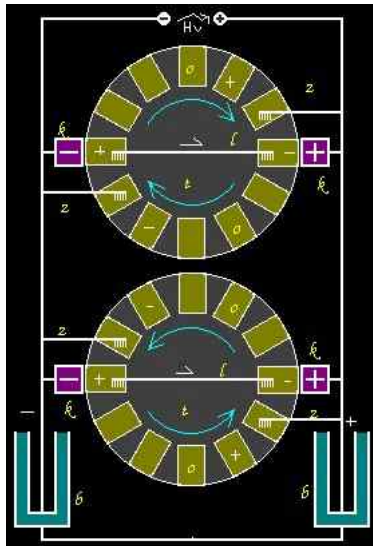
Indukcja elektrostatyczna

- **Indukcją elektrostatyczną** nazywamy zjawisko fizyczne, polegające na elektryzowaniu ciała w wyniku zbliżenia do niego innego naelektryzowanego ciała.
- Zbliżenie ciała naelektryzowanego odpowiada wprowadzeniu ciała do pola elektrycznego.
- W przewodniku wprowadzonym do pola elektrycznego ładunki swobodne przesuwają się tak, by wewnątrz przewodnika nie było pola elektrycznego. W wyniku czego przewodnik pozostaje elektrycznie obojętny (tak jak przed zbliżeniem) jako całość, ale jego części uzyskują ładunek elektryczny zwany **ładunkiem indukowanym**.
- Jeżeli części przewodnika zostaną rozdzielone (rozłączone elektrycznie) na elementy o różnym stanie naelektryzowania, to powstaną ciała trwale naelektryzowane.

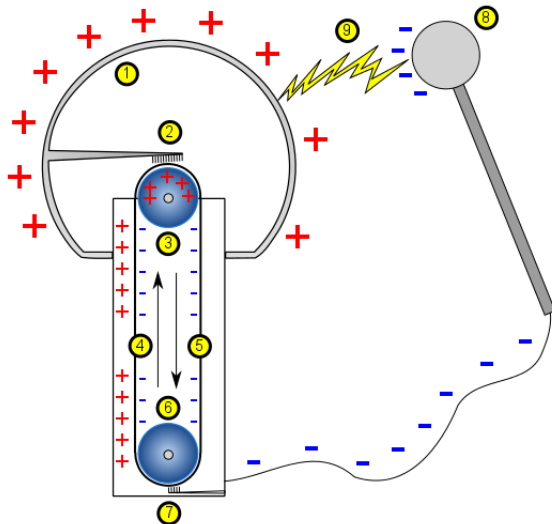
Ciekawe przyrządy elektrostatyczne

- Elektroskop (Gilbert, ok. 1600).
- Elektrofor (Wilcke, 1762).
- Butelka lejdejska (Musschenbroek, Kleist, 1746).
- Maszyna elektrostatyczna (Guericke, 1663).
- Generator Van de Graaffa (1929).
- Generator kropłowy Kelvina (1867).

Maszyna elektrostatyczna

Generator Van de Graaffa

Elektryczna energia potencjalna

- Siła elektrostatyczna jest **siłą zachowawczą**.
- Przez analogię z polem grawitacyjnym możemy określić elektryczną energię potencjalną związaną z pracą wykonaną przeciwko siłom elektrostatycznym

$$W_{12} = E_{p2} - E_{p1}. \quad (25)$$

- Zwykle stosujemy konwencję, że elektryczna energia potencjalna wynosi zero tam, gdzie znikają siły elektrostatyczne.
- W polu ładunku punktowego $E_p(r) = kqq_0/r$.
- Zachodzi również $F_e(r) = -\frac{dE_p(r)}{dr}$.

Potencjał pola elektrycznego

- **Potencjał pola elektrycznego** jest równy stosunkowi elektrycznej energii potencjalnej ładunku w polu elektrycznym do wartości tego ładunku.

$$V_e = \frac{E_p}{q_0}. \quad (26)$$

- W polu ładunku punktowego q

$$V_e(r) = \frac{kq}{r}. \quad (27)$$

- Jednostką potencjału elektrycznego jest **wolt**, $1V = 1J/C$. Stąd $[E] = N/C = (Nm)/(Cm) = V/m$.
- Różnicę potencjałów między dwoma punktami nazywamy **napięciem elektrycznym**

$$U_{12} = V_{e2} - V_{e1} = \frac{E_{p2} - E_{p1}}{q_0} = \frac{W_{12}}{q_0}. \quad (28)$$

Potencjał pola elektrycznego

- Jeżeli pole elektrostatyczne jest wytwarzane przez zbiór ładunków q_i , to potencjał elektryczny w punkcie \vec{r} wynosi

$$V_e(\vec{r}) = \sum_i \frac{kq_i}{|\vec{r} - \vec{r}_i|}, \quad (29)$$

gdzie \vec{r}_i oznaczają położenia ładunków q_i względem początku układu współrzędnych.

- Potencjał pola dipola elektrycznego w dużej odległości \vec{r} od dipola wynosi

$$V_e(\vec{r}) = \frac{k\vec{p} \cdot \vec{r}}{r^3} = \frac{kp \cos \theta}{r^2}. \quad (30)$$

Pojemność elektryczna

- Energię możemy magazynować w postaci energii potencjalnej w polu siły sprężystej, w polu grawitacyjnym, a także w polu elektrycznym za pomocą kondensatora.
- **Kondensator** to układ na ogół dwóch przewodników (okładek) odizolowanych od siebie próżnią lub izolatorem, posiadający własność gromadzenia ładunków elektrycznych pod wpływem przyłożonego doń napięcia elektrycznego. Na jednej okładce gromadzi się ładunek $+q$, a na drugiej $-q$.
- **Pojemnością elektryczną** C kondensatora nazywamy iloraz

$$C = \frac{q}{U}. \quad (31)$$

- Jednostką pojemności w układzie SI jest **farad**,
 $1F = 1C/V$.

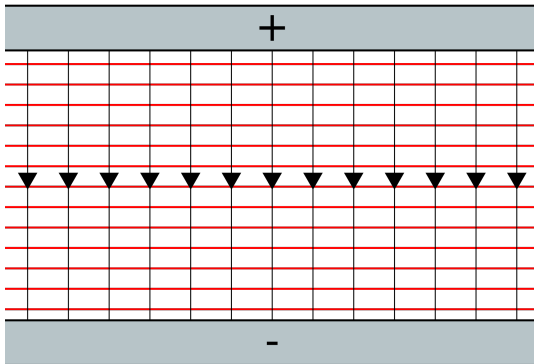
Obliczanie pojemność kondensatora

- Rozważmy kondensator płaski zbudowany z dwóch okładek o powierzchni S każda, oddalonych od siebie o d .
- Z prawa Gaussa $E = q/(\epsilon_0 S)$.
- Zachodzi związek $U = Ed$.
- Obliczamy pojemność kondensatora płaskiego

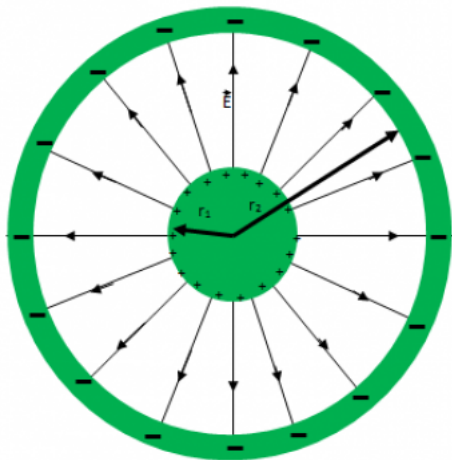
$$C = \frac{q}{U} = \frac{\epsilon_0 SE}{Ed} = \frac{\epsilon_0 S}{d}. \quad (32)$$

- Pojemność kondensatora walcowego $C = 2\pi\epsilon_0 L / \ln(b/a)$.
- Pojemność kondensatora kulistego $C = 4\pi\epsilon_0 ab / (b - a)$.

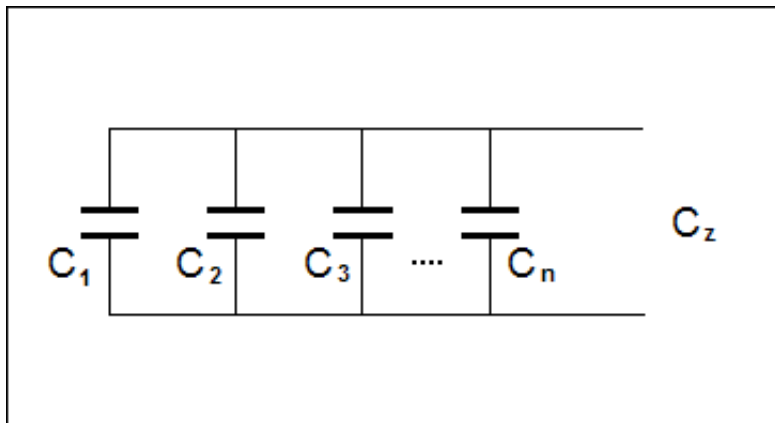
Kondensator płaski

Kondensator walcowy

Kondensatory połączone równolegle

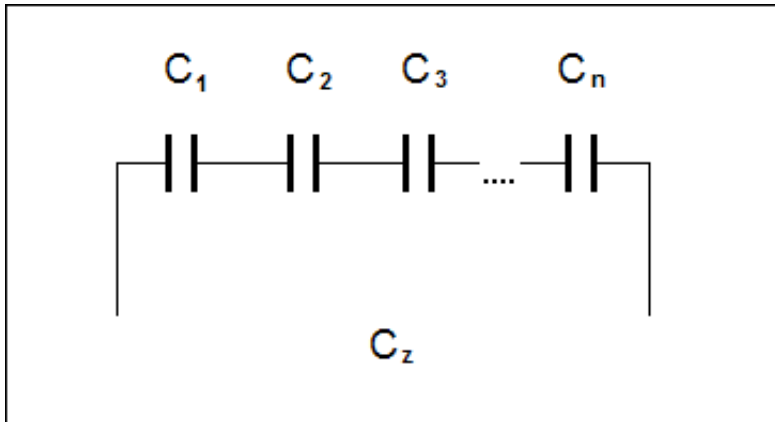
Kondensatory połączone równolegle

- Jeżeli w obwodzie elektrycznym występuje układ kondensatorów, to nieraz możemy zastąpić ten układ **kondensatorem równoważnym**, czyli pojedynczym kondensatorem o takiej samej pojemności, jak cały układ.
- Rozważmy dwa kondensatory o pojemnościach C_1 i C_2 **połączone równolegle**. Napięcie U przyłożone do obu kondensatorów jest takie samo, $q_1 = C_1 U$, $q_2 = C_2 U$,
- Całkowity ładunek w układzie wynosi $q = q_1 + q_2 = (C_1 + C_2)U = C_r U$.
- Pojemność równoważna wynosi

$$C_r = C_1 + C_2. \quad (33)$$

Wzór można łatwo rozszerzyć na dowolną liczbę kondensatorów połączonych równolegle.

Kondensatory połączone szeregowo

Kondensatory połączone szeregowo

- Rozważmy dwa kondensatory o pojemnościach C_1 i C_2 **połączone szeregowo**.
- Kondensatory mają identyczne ładunki q na okładkach, $U_1 = q/C_1$, $U_2 = q/C_2$.
- Suma różnic potencjałów na wszystkich kondensatorach wynosi $U = U_1 + U_2 = q/C_1 + q/C_2 = q/C_s$.
- Pojemność równoważna wynosi

$$\frac{1}{C_s} = \frac{1}{C_1} + \frac{1}{C_2}. \quad (34)$$

Wzór można łatwo rozszerzyć na dowolną liczbę kondensatorów połączonych szeregowo.

Energia zmagazynowana w polu kondensatora

- Rozważmy kondensator o pojemności C naładowany ładunkiem q' . Różnica potencjałów między okładkami wynosi $U' = q'/C$.
- Szukamy pracy potrzebnej na przeniesienie dodatkowego ładunku $\Delta q'$ pomiędzy okładkami

$$\Delta W = U' \Delta q' = \frac{q'}{C} \Delta q'. \quad (35)$$

- Praca potrzebna do przeniesienia całkowitego ładunku q

$$W = \int_0^q \frac{q'}{C} dq' = \frac{q^2}{2C} = \frac{CU^2}{2}. \quad (36)$$

Energia zmagazynowana w polu kondensatora

- Skorzystamy ze związków dla kondensatora płaskiego

$$W = \frac{\epsilon_0 S}{d} \frac{(Ed)^2}{2} = \frac{\epsilon_0 E^2}{2} Sd. \quad (37)$$

- Wyrażenie Sd jest objętością przestrzeni w kondensatorze płaskim, w której panuje jednorodne pole elektryczne E . Wyrażenie $\epsilon_0 E^2/2$ jest **gęstością energii elektrycznej**.
- Energia potencjalna naładowanego kondensatora jest zmagazynowana w polu elektrycznym między okładkami kondensatora.
- Zastosowania: defibrylator, lampa błyskowa.

Energia potencjalna układu ładunków

- Energia potencjalna układu ładunków punktowych

$$E_e = \sum_{i < j} \frac{kq_i q_j}{|\vec{r}_i - \vec{r}_j|} = \frac{1}{2} \sum_{i \neq j} \frac{kq_i q_j}{|\vec{r}_i - \vec{r}_j|}, \quad (38)$$

$$E_e = \frac{1}{2} \sum_i q_i \sum_{j \neq i} \frac{kq_j}{|\vec{r}_i - \vec{r}_j|} = \frac{1}{2} \sum_i q_i V_e(\vec{r}_i). \quad (39)$$

- Gęstość energii pola elektrycznego

$$\rho_e(\vec{r}) = \frac{\epsilon_0 E^2(\vec{r})}{2}. \quad (40)$$

Dielektryki

- W dielektrykach ładunki nie mają możliwości swobodnego poruszania się, ale są możliwe ograniczone przesunięcia ładunków w skali mikroskopowej. Zjawisko to nazywa się **polaryzacją dielektryka**.
- W **dielektrykach polarnych** cząsteczki mają trwały moment dipolowy. Bez pola elektrycznego dipole są ułożone chaotycznie na skutek ruchów termicznych. Pod wpływem pola elektrycznego dipole częściowo porządkują się, a pole elektryczne wypadkowe zmniejsza się.
- W **dielektrykach niepolarnych** (jak i polarnych) cząsteczki umieszczone w polu elektrycznym zewnętrznym zyskują indukowane momenty dipolowe. Dzieje się tak, ponieważ w polu przesuwiają się środki ładunku dodatniego i ujemnego.

Kondensator z dielektrykiem

- Jeżeli przestrzeń między okładkami kondensatora wypełnimy dielektrykiem, to pojemność kondensatora **wzrośnie** o czynnik liczbowy ϵ_r , który nazywamy **przenikalnością elektryczną względną**.
- Dielektryk między okładkami zwiększa też **wytrzymałość na przebicie**, czyli na powstanie ścieżki przewodzącej pod wpływem przyłożonego napięcia.
- Generalnie dla ustalonego układu ładunków wpływ dielektryka polega na osłabieniu natężenia pola elektrycznego w stosunku do sytuacji bez dielektryka.